

Literatures: de la Bíblia al Tirant, 2

No ens ha de sorprendre, aquella limitació històrica de les literatures que arribaven a Europa. Fet i fet, l'única història i l'única literatura (els únics mites, les úniques narracions) que ací hem tingut originàriament com a pròpies, a més de la grega i la romana, han estat les dels llibres de la Bíblia: la història sagrada. Els noms, personatges, narracions i temes d'una petita tribu de pastors –establerta en la terra que li assignà un original déu invisible– han format part, al llarg de prop de vint segles de la substància mateixa de la literatura occidental: és un fenomen ben curiós, per a una tradició com l'europea que pretén ser tan racional i tan urbana. A diferència dels hebreus de la Bíblia (que són l'“altra” pota o columna de la literatura europea), els grecs i els romans sí que representen, sense dubte, una visió urbana, expansiva i “universal” –universal fins on l'*oikoumene* arribava, que era poc més que l'entorn del Mediterrani. Certament els grecs s'interessaven poc pels “bàrbars”, els estranys, els diferents, però van incorporar a la literatura l'experiència del coneixement d'un exterior pròxim –Creta i Egipte, els Argonautes, els viatges d'Hèrcules, Troia, les aventures d'Ulisses, les observacions d'Heròdot– i els romans assumeixen com a gairebé propi aquest fons narratiu, i hi afegixen les pròpies cròniques i històries d'altres pobles i terres, i fins i tot una certa etnografia, com en la *Germania* de Tàcit. Més endavant, els europeus medievals i renaixentistes heretaran o reconstruiran com a propi tot aquest fons de llenguatges literaris, obres, mites, noms, temes, metàfores, teatre i poesia, faules d'Isop i la invenció de la novel·la. Tot aquest material passarà, amb major o menor fortuna, a les noves literatures vernacles, sobretot a partir del segle XIII, i després passarà en bloc a un fons comú en el temps de l'humanisme, del barroc o del neoclassicisme. Recordem només que la narrativa hel·lenística i bizantina és la font de les novel·letes d'amor medievals, del *roman* francès, dels *fabliaux*, de les històries bucòliques, i de molt del que vindrà després: la història de Dafnis i Cloe, els contes de pastoretetes i pastors, les *Etiòpiques* que donen origen al *Persiles* de Cer-

Joan Francesc Mira

vantes, i tot allò que algú més erudit que jo hi podria afegir. O el mateix Alexandre Magne convertit en heroi de llibres de cavalleries. I la *Comèdia* del Dant, que sense la lectura de Virgili i d'Ovidi seria impossible, i sense les històries i els

mites grecs i romans perdria una part considerable del seu contingut narratiu i poètic.

Però si la literatura europea medieval va incorporar un món clàssic antic que era encara percebut com a distant, el Renaixement –i la seua prolongació en el Barroc, i encara més endavant– aproxima aquest món, se'l fa del tot propi, i l'incorpora com a substància i matèria constant de la creació literària. En el teatre, per exemple, que és una activitat antiga, reaparegué i reinventada: Shakespeare escriurà un *Juli Cèsar*, un *Marc Antoni* o un *Timó d'Atenes*, i Corneille un *Horaci* i una *Mort de Pompeu*, i Racine una *Andròmaca*, una *Ifigènia* i una *Fedra*. Fins i tot quan naixerà aquesta meravellosa forma de teatre que és l'òpera, alguns dels seus títols primerencs i emblemàtics seran *Dido i Enees* de Purcell, *Orfeu i Eurídice* de Gluck, o les obres de Mozart adolescent amb títols com *Il sogno di Scipione* i *Lucio Silla*. Si els mons bíblic i grecollatí són els propis i fundacionals del cercle literari d'Europa, hi ha també un món nòrdic –gòtic, germànic, i amb visibles restes cèltiques– que hi entrarà a formar part ben aviat, i amb ell uns altres noms, altres herois i altres històries. Hi entrarà l'epopeia germànica, l'Edda i les aventures dels vikings, els mites del nord, els Nibelungen, Sigfrid i companyia. I al seu costat l'heroi Rotllà o Roland i els seus amics guerrers, més els cavallers del cicle de Bretanya, Artús, Tristanys i Lancelots, que faran amable concurs amb alguns herois antics, tebens o troians, reconvertis a la cavalleria per obra de Bizanci. Qui tanca aquest cicle o cercle és potser el nostre Tirant, que hauria de ser el més universal de tots: bretó de naixement, educat a Anglaterra, salvador de Constantinoble, vencedor dels turcs i conquistador dels regnes de l'Àfrica mediterrània: Tirant, si bé es mira, és l'únic heroi que refà o reconstrueix l'antiga unitat de l'imperi romà, de l'imperi cristià, que és tant com dir de tot el món conegut. Però restaura la unitat d'un món pla, i només en la literatura.

“Qui tanca aquest cicle o cercle és potser el nostre Tirant, que hauria de ser el més universal de tots: bretó de naixement, educat a Anglaterra, salvador de Constantinoble, vencedor dels turcs i conquistador dels regnes de l'Àfrica mediterrània: Tirant, si bé es mira, és l'únic heroi que refà o reconstrueix”